

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОМУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГИАЛГИАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГИАЛГИАЙ АССР ЛАКХЕХАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет агадудл 1923 шера денз

ЕРА, 27 ОКТЯБРЬ, 1988 ШУ.

№ 128 (7631).

Мах 3 кеп.

Сийлахь-йоккхача Октябрски социалистически революце 71 шу дизара хетадаь КПСС ЦК тIахьехамаш

1. Дакъала хьада Сийлахь-йоккхача Октября 71 шу дизари.
2. Бахалба марксизм-ленинизм — творчески хьехам, советски общество кердакхара идеяи кийиле!
3. Сийле хийла болшевикий-ленинций, парте, тема, кьахьегам ветераний!
4. Новкостий! Кьахашьгерья вай КПСС XXVII съезди XIX Еригсоюзни партконференциеи решенеш! Юха аргьаоацм ерга вай революционни перестройка!
5. Коммунист! Хьокхаме буболадеи пизада миллонамш бола нах чубоа социализм кердакхара процессе!
6. Советски Союзу кьахьегамхой! Кьосам лоаттаб экономика реформа кьахашьгерья тIехьа, юкьекхула йнзаа хозрасчет, самофинансировани, аренда, коопераци!
7. Болдой, ахархой, интеллигенци! Дог цIенен творчески кьахьегарда такьхоакхьарья вай парте социаль-но-экономически политика, халкьа вахара хьал тоадара ний!
8. Советски Союзу гражданами! ЧIоагIде СССР халкьа вошл-ленински тIахьий политика карагIадайна сийлахь - докха хIама!
9. СССР гражданами! Хьинаре дакъа лада политическая система реформана юкье, Советий лоархIам лакхбеча, вай вахара ериггача сферашта демократизаци еча!

10. Коммунист! Советий Мехка гражданами! Вакълар гласности чIоагIе, дIахьа бюрократизм, рутин, кьосности!
11. СССР гражданами! Хьагерья вай закон, сага бокьон кортамукьален, йадада авторитетни керте хилар чIоагIдем йола социалистически правани пачахьалкь!
12. Советски Союзу гражданами! Илалм лорадара тIехьа хил, гонахьара среда лораяра юкье дакъа лада!
13. Агрпромышленни комплекс болдой! Кьосам лоаттаб, лак дIахьа кьахашьгерья йадада тIехьа майрра карьеразе бокам лелайара керда формали!
14. Советски Илмалхой, инженераш, изобретелаш! Сикъе йлма - технический прогресс, производствга интенсификаци, дакъа кьахьегам овсарле!
15. Халкьа образование болдой! Школа реформа кьахашьгерья, кьона тIехьа хIанзарча знаниеда, кьахьегара намыкашда, идеяни буболадеи тургIолаи кийтIе!
16. УнахIецо лораяра болдой! ДикIагIа медицинский югIе де, дукхагIа теркал а бе, кьа а хета нахал!
17. Литературни искусствани деятель! ДакъагIа хIа-литта духовни вахар, хьинарега вIамтIехьалкь сага гражданами позици, бакъдолаш а кьагIа а хьагойта перестройка дIахо йодам хилар!
18. Советски профсоюзам! ЧIоагIа а леррагIа а ло-

рае кьахьегамхой бокьонаш, бокам лелайара, кьахьегам вIамтIехьалкьарен стимулировани ярен керда методаш юкьеволаятIа герта!
19. Комсомольцаи! Кагий нах мехкарий! Сийлахь-йоккхача Ленина тIехьале карьеразе, общество революционни кердакхара тIехьа хьинаре кьосам лоаттаберий хьалхара мугIарашка хил!
20. Дакъала хилба советски кхалнах — перестройка хьинаре доакъошхой, кьонача тIехьен йоакхо еш бола воспитателаш!
21. Советски бIухой! Тешаме лоразе социалистически Дакъе, са ца кьодеш бола патриоташни интернационалисташ хил!
22. ЧIоагIлойдла коммунистически болдойни партеш-пара, дерриггача общественни йнзацара машаран социальни прогрессан, кортамукьален демократизациеи тIехьа кьосаме КПСС барт-хьаго!
23. ДикIагIа моаршал да социалистически пачахьалкь-кхалнах! ЧIоагIлойдла вьакарашка долча мехкий содружество!
24. Дунен халкьам! ЧIоагIе вIамш бола тешам, дун-дар, кхетаделен цIхана кьахьегален! ЛораяргIа вай дун-ен цивилизацияи адеири кхерамал!
25. БIахьарашка ахилла Сийлахь-йоккхача Ленина цIни гIулакш!

Дукхача шерашка мотти-герта Советий депутат хин-нав со. Пхийтта шера Мал-гобенский района Инаркьерча юрта Совета исполкома председатель .волаш а болх бабб. ХIанз а ва цIга нало-гови инспектор волаш. Шоа-на гучча бесси Советаша дувзадена - Иаламате дукха да са вахаре.

Депутат - нахьа тешам беннар, цар херхар. Хийла чоалхане декхараш кхоа-чашде десах хул пун. Тамаш а яц: дукха да нахьа дог йувкаш, царна лат-кьаш. Дукха йаинаб пача-хьалкхен органаша бюро-краташ, чиновникаш. Нахьа хьашгаш дагдахад царна, справкана, кIал нулг язде эттача на эг. Йоаца аьлча, «хьашний» ба уж шоай на-бинеташка. Кхь а новкьа-гIа да цу тайпара хьаки-маш йадада органаша нийс-белча.

Кьайле яц, цу тайпара масалаш хьалха дукха нийс-луш, хинналга. Депутаталла хоржар хабара шаьрен хьа-дехох уадаш вар. Халкьо нийса оал цох: «Вага белла-ча, пIелгах парг тохарг-йоацаш ва из». Цо нахага ла дувIаргIа, разва воацашни тамаш еши корта а эаберг-ба, цьабабьда, гIулакш тоа-дара ног дIабоакхьарба. Беррига депутаташ ишита бар ала валац со, хIаста а дукхагIабоарш чIоагIа ледара бар.

Перестройко хувнаш латт из сурт. ХIаста из ишита долга со тешавр ухт де-нош кепатеза араьинача «СССР халкьа депутаташ харжарах» ахача Советски

Социалистически республи-кай Союзу Закона проекто. Цо таро лу бокьона наха сийден, лоархIам, маха-ра а хьинаре а бола нах Со-веташка харна. Нахьа биз-за тешам беннарш мара кхоачаргIа йадада лакхьа-арча органе. Уж бIаргаш хо-бада хьаежарбац нахьа хьашташ, вай общественна хьалхашка латтача халонаш-ка. Хьагучога, дийллуш йоагIа «Деррига йаьал — Советашка» яха ленински лозунг.

Кьаьстса са терман гIа-зар проекта 11-ча статья. Цу тIа йоак: «СССР Миня-стрий Совета составе чубо-агIа нах, СССР Министрий Совета Председателгара Данийкхача, СССР Союзу ведомствой кулгалхой, СССР Генеральни прокурорни СССР Прокуратура коллеге членаши, СССР Лакхьарча суда председатели пун членаши; кертера пачахь-алкхен арбитри СССР пача-хьалкхен арбитраши, СССР конституционни тIа-хьажара Комитета членаш, СССР пачахьалкхен йада-ла лакхьарча органаша вIамшIабоарш а царна под-отчетни а йолча пачахьал-кхен кхьаца органини кулгал-хой цIхьан ханна СССР халкьа депутаташ хила йиш яц».

Хьалха нах-наста нийсло-ра масехк докха доал бе доалла нах. Шоай кертера гIулакш кхоахашде кхоа-бар уж. ХIанз из де ха а та-ро а хургац де.

М. КАРТОВЕ,
кьахьегам ветеран.

СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

СССР Министрий Совето соам бабб 1988 шера 5 ноябрь балха ди лархIа, аьча-

5 ноябрь баьча балхак болшоштен гIулакшера на-хан салаа кьхьдола ди лу е долаш долча законодатель-ства хьенжа йолча порядка-

гIа а условгIа а цунах доагIар дIалу. Нагахьа сана болшоштен бокьм баьча ди датIагоха йиш а хIара шера телача отпускана, от-пуска деноех доагIар дIате-лача порядкIа цунах доагIар дIа а лух.

ПРОЕКТ

Советски Социалистически Республикай Союзу СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРАХ

I. Юкьара положенеш

Статья 1. СССР халкьа депутаташ харжара кийиле-наш

СССР халкьа депутаташ харжара чакдоакх цIхьан-мандатни хоржамий округаш ГIолла массеная юкьар-ча, цIхьатараца, дукхалар-ча хоржара бокьон кийиле-наш, кьайлагIа кхаж а тос-са. Цул совгIа, СССР Кон-ституте оттаьча нормегIа кхоалгIа дакъа бола СССР халкьа депутаташ харжам ба юкьарсоюзни общественни организациешкара. Совет-ски Союзу Коммунистичес-кий партегара, профессио-нальни союзашкара, коопера-тивни организациешкара, Ка-гирхой Еригсоюзни Ленин-ски Коммунистически Сою-загара, кхалнахьа, теле-мен кьахьегамеи ветеран-ни, Илман болдой, творчески союзни объедине-нияш, кхьийолча законо-оттаьча порядкIа а юкьар-союзни организациешкара а СССР гражданий обществен-ни организациешкарен объ-единенешкарен. Обществен-ни организациешкара халкьа депутаташ харжала чак-доакх цар съездашка, кон-ференцешка а цар юкьар-союзни органини пленума-шка.

Статья 2. Массене юкьара харжара бокьон

Харжара округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш массене юкьара да: депутаташ харжа бокьон йолаш ба 18 шу даьна-на СССР гражданами. Обще-ственные организациешкара де-путаташ харжа бокьон йолаш ба цар съезди, конференциеи беррига делегаташ а цар юкьарсоюзни органини плену-мий локхашкой.

Статья 3. Халкьа депутаталла харжа йиш а 21 шу даьна СССР гражданий.

Саг хьаьалара, цун соци-альни имущественни хьа-лаца, расови а кьаман а бел-галонца, маа а кхал хилар-ца, дийша хиларца, бубьча меташа, динца долча гIу-лакшана, цу метиги вахара хьаьа йаьаьа, деча гIулак-ша тайпачеи оамалцен дув-задена СССР гражданий харжара бокьонаш дукхьала е кьосенно кIезгIе бокьон лух дац.

Харжамаш дакъа лацац-суде дееспособни боарш лаьрхIаца психически завар долча нах, лийдаца а набаж тешашка чубоакхана а наха,

Статья 3. ЦIхьатара йола харжара бокьон

Харжара округашка ГIолла дола СССР халкьа депутатий харжамаш цIхьатара да: хIара харжамаш округе ГIолла харжархо цIхьа тосс кхаж, харжархоша цIхьатара йолча кийиленаш тIа дакъа лоац харжамашка.

Общественни организаци-еи халкьа депутата харжамаша тун съезде, конферен-це делегата е пленума до-кьушхошо цIхьа тосс кхаж, цар массене а цIхьатара йол-ча кийиленаш тIа дакъа лоац харжамашка.

Маланах кхалнах харжа-ра цIхьатара бокьонаш йо-лаш ба.

Есаре гIулакш дераи а, беррига гражданами саина, харжара бокьонаш йолаш ба.

Статья 4. Дукхалара хар-жара бокьон

Харжара округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш дукхалара да: халкьа депутаташ юкьар-чал доацаш гражданаха хорж.

Общественни организаци-еи халкьа депутаташ юкьар-чал доацаш пар съезди, конференциеи делегата-ша е цар юкьарсоюзни орга-ний доакъанхоша хорж.

Статья 5. КьайлагIа кхаж тассар

СССР халкьа депутаташ харжамаш кхаж тассар кьай-лагIа хул: кхаж тассарий лоама цIхьалкьа тайпара тIа-хьожам лоаттаб йиш яц.

Статья 6. Хоржамий ко-миссеша хоржамаш чакхда-хар

СССР халкьа депутатий харжамаш дар вIамтIехь-доакх кьахьегам коллектив-вай, общественни организа-цей, нах баьча моттигерча харжархойи тема доакъошка ГIолла ескара гIулакш дерийн собраней вьиналш чубоагIа-ча хоржам комиссеша.

Статья 7. СССР халкьа депутатий харжамаш кийтIе-дечен уж чакхдоакх глас-ности хилар

СССР халкьа депутатий харжамаш кийтIе а ду, чакх а

доакх хоржам комиссеша, кьахьегам коллективнаш, об-щественни организациеша гуч-чаьча а гласно а.

Хоржам комиссеша хозм бу гражданаха шоай бал-хьа, хоржам округаш хьа-ярча, хоржам комиссий со-ставах, уж йолча моттигаш, цар болх беча нахал, харжар-хой епископеш. Хоржам ко-миссеша гражданаха дIа-хойт депутаталла кандиди-таш регистраци яра ита-гаш, регистраци яьча депута-талла кандидаташ биографи-чески данеш, хIара канди-дата тIехьа кхаж тассара резулътаташн хоржамий ита-гаш.

Хоржам комиссий заседа-нияш, цу юкье депутаталла кандидата регистраци яра а долаш, хоржам участна кхаж тессарш даьрабеча, округе ГIолла хоржамий ре-зулътаташ белгаллоахачен хоржамий юкьара итагаш ечен хил бокьон йолаш ба кьахьегам коллективай, об-щественни организациеша, харжархой собраней вьиналш, доверени нах, хIаста ишита неприяозон, телевидение, радио вьиналш.

Дукхалача наха йолча ин-формациеи средстваша СССР халкьа депутаташ харжара кийтIе ярен уж чакхьахаре-лемакх дувц, парна гарант-ийн хоржамашка ювзаена хIама собранешмен засесе-нен цIхьалкьа дукхале йоа-цац дакъа лаца.

Статья 8. СССР халкьа депутаташ харжара кийтIе ечен хоржамаш чакхдоакхен гражданаха кьахьегам ко-лективнаш, общественни ор-ганизациеша доацаш дакъа

СССР халкьа депутаташ харжара кийтIе ечен хоржа-маш чакхдоакхен СССР гражданаха дакъа лоац кьа-хьегам коллективнаш, об-щественни организациеша, харжархой баьаи болчей бIу-хойи тема доакъошкен ху-лача собранешка, округайн хоржамел халкьа хулача со-бранешка ГIолла.

Кьахьегам коллективна-шен общественни организа-циеш дакъа лоац СССР халкьа депутаташ харжара кийтIе ечен хоржамаш чакх-доакхен харжара комиссеи-ка болча шоай вьиналшка ГIолла саина, хIаста ишита юкьарчал доацаш а.

Статья 9. СССР халкьа депутаталла кандидаташ от-табара бокьон

Харжара округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-талла кандидаташ оттабара бокьон йолаш а кьахьегам ко-лективнаш, общественни ор-ганизациеша доацаш дакъа

СССР халкьа депутаташ харжара кийтIе ечен хоржа-маш чакхдоакхен СССР гражданаха дакъа лоац кьа-хьегам коллективнаш, об-щественни организациеша, харжархой баьаи болчей бIу-хойи тема доакъошкен ху-лача собранешка, округайн хоржамел халкьа хулача со-бранешка ГIолла.

Кьахьегам коллективна-шен общественни организа-циеш дакъа лоац СССР халкьа депутаташ харжара кийтIе ечен хоржамаш чакх-доакхен харжара комиссеи-ка болча шоай вьиналшка ГIолла саина, хIаста ишита юкьарчал доацаш а.

Статья 10. Харжархошен общественни организациеша СССР халкьа депутаташа ду наказаш

Харжархошен обществен-ни организациеша шоай де-путаташ наказаш тел. Наказаш телара, царна обобщени яра, царна хьаж-ара, уж кхоачаьдегIа вIам-тIехьалкьарча порядоц СССР Законо оттао.

Статья 11. СССР халкьа депутаташ статус, должностной ГIулаьаца вIамкьагоагIам ца хилар

СССР Министрий Совета составе чубоагIа нах, СССР Министрий Совета Председа-тельгара Данийкхача, ССР Союзу ведомствой кулгалхой, СССР Генеральни прокурорни СССР Прокуратура коллеге членаши, СССР кьахьегам кертера пачахьалкхен ар-битри СССР пачахьалкхен арбитраши, СССР конститу-ционни тIахьажара комитет-ча членаши, СССР пачахьалкх-ен йадада лакхьарча органа-ша вIамшIабоарш а царна подотчетни а йолча хьа-ча пачахьалкхен органини кул-галхой цIхьан ханна СССР халкьа депутаташ хила йиш яц.

Харжара округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-талла кандидаташ оттабара бокьон йолаш а кьахьегам ко-лективнаш, общественни ор-ганизациеша доацаш дакъа

СССР халкьа депутатий харжамашка ювзаена рас-ходаш пачахьалкхен чотагIа ю.

Предприятеша, учрежде-нияш, организациеша, пача-хьалкхен общественни ор-ганизациеша хоржам комиссеша дIаду хоржамаша кийтIе ярен уж чакхьахареи эша по-мощенни а оборудовани а.

СССР халкьа депутаталла кандидаташ а харжархоша а хоржамаша кийтIе ярен уж чакхьахареи ювзаена расходаш йиш.

Статья 13. СССР халкьа депутаташ харжара йола законодательство толхьарх бола бехтIоакм

Низбара, хардо яра, кхе-рамаш тувсара е кьыча на-кьаца, харжархо хила а, СССР халкьа депутаталла харжамаша а, хоржамаша хьалхара агитаци а а йола СССР гражданаха бокьон па-гIатта чакхьалкхара дукхале ю нах. ХIаста ишита хорж-кий документашка харю яь, ховише а кхаж тессарш харцIаьа лаьрхIа, кхаж тас-сара кьайле гучаьалкьа е ухк законо яхар толхадеш дола кьхьдоа хIамаш даь хоржам комиссий членаш, пача-хьалкхен а общественни а органини гIулакшара нах за-коно оттаьдаца тайпара бех-тIоакме оз. Ишита бехтIо-акме оз депутаталла канди-дата льаьча харцIаьарча све-денешта кепатеза, е кьыча нахьаца уж дIаьорьялш нах.

Статья 12. СССР халкьа депутаташ харжара ювза-ена расходаш. Хоржамий материални йаьамо

СССР халкьа депутатий харжамашка ювзаена рас-ходаш пачахьалкхен чотагIа ю.

Предприятеша, учрежде-нияш, организациеша, пача-хьалкхен общественни ор-ганизациеша хоржам комиссеша дIаду хоржамаша кийтIе ярен уж чакхьахареи эша по-мощенни а оборудовани а.

СССР халкьа депутаталла кандидаташ а харжархоша а хоржамаша кийтIе ярен уж чакхьахареи ювзаена расходаш йиш.

Статья 13. СССР халкьа депутаташ харжара йола законодательство толхьарх бола бехтIоакм

Низбара, хардо яра, кхе-рамаш тувсара е кьыча на-кьаца, харжархо хила а, СССР халкьа депутаталла харжамаша а, хоржамаша хьалхара агитаци а а йола СССР гражданаха бокьон па-гIатта чакхьалкхара дукхале ю нах. ХIаста ишита хорж-кий документашка харю яь, ховише а кхаж тессарш харцIаьа лаьрхIа, кхаж тас-сара кьайле гучаьалкьа е ухк законо яхар толхадеш дола кьхьдоа хIамаш даь хоржам комиссий членаш, пача-хьалкхен а общественни а органини гIулакшара нах за-коно оттаьдаца тайпара бех-тIоакме оз. Ишита бехтIо-акме оз депутаталла канди-дата льаьча харцIаьарча све-денешта кепатеза, е кьыча нахьаца уж дIаьорьялш нах.

Статья 14. СССР халкьа депутаташ харжамаш отта-бара бокьон

СССР халкьа депутатий харжамаш оттаду СССР Ла-кхьарча Совете СССР ха-лкьа депутатий съезде полно-мочей ха чакхьаьа бьтIе бет-тал кIезигагIа йоацаш ха йнсаца хана.

Хоржам округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш оттаду йан-бIа-стан хана, цIхьан мукьаца дийнахьа.

Общественни организациешкара СССР халкьа депута-тий харжамаш чакхдоах пар съездашка, конференциеша а цар юкьарсоюзни органини пленумашка хоржам округаша ГIолла харжамаш до-ла ди хьаьалкьа кьаьа де-на кIезига ха йнсаца хана а хоржамаш хулача денал тIехьагIа доацаш а.

Хоржам округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш оттаду йан-бIа-стан хана, цIхьан мукьаца дийнахьа.

Общественни организациешкара СССР халкьа депута-тий харжамаш чакхдоах пар съездашка, конференциеша а цар юкьарсоюзни органини пленумашка хоржам округаша ГIолла харжамаш до-ла ди хьаьалкьа кьаьа де-на кIезига ха йнсаца хана а хоржамаш хулача денал тIехьагIа доацаш а.

Хоржам округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш оттаду йан-бIа-стан хана, цIхьан мукьаца дийнахьа.

Общественни организациешкара СССР халкьа депута-тий харжамаш чакхдоах пар съездашка, конференциеша а цар юкьарсоюзни органини пленумашка хоржам округаша ГIолла харжамаш до-ла ди хьаьалкьа кьаьа де-на кIезига ха йнсаца хана а хоржамаш хулача денал тIехьагIа доацаш а.

II. Хоржамаш де оттадарен хоржамий округаш хьаьарен порядок

Статья 14. СССР халкьа депутаташ харжамаш отта-бара бокьон

СССР халкьа депутатий харжамаш оттаду СССР Ла-кхьарча Совете СССР ха-лкьа депутатий съезде полно-мочей ха чакхьаьа бьтIе бет-тал кIезигагIа йоацаш ха йнсаца хана.

Хоржам округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш оттаду йан-бIа-стан хана, цIхьан мукьаца дийнахьа.

Общественни организациешкара СССР халкьа депута-тий харжамаш чакхдоах пар съездашка, конференциеша а цар юкьарсоюзни органини пленумашка хоржам округаша ГIолла харжамаш до-ла ди хьаьалкьа кьаьа де-на кIезига ха йнсаца хана а хоржамаш хулача денал тIехьагIа доацаш а.

Хоржам округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш оттаду йан-бIа-стан хана, цIхьан мукьаца дийнахьа.

Общественни организациешкара СССР халкьа депута-тий харжамаш чакхдоах пар съездашка, конференциеша а цар юкьарсоюзни органини пленумашка хоржам округаша ГIолла харжамаш до-ла ди хьаьалкьа кьаьа де-на кIезига ха йнсаца хана а хоржамаш хулача денал тIехьагIа доацаш а.

Хоржам округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш оттаду йан-бIа-стан хана, цIхьан мукьаца дийнахьа.

Общественни организациешкара СССР халкьа депута-тий харжамаш чакхдоах пар съездашка, конференциеша а цар юкьарсоюзни органини пленумашка хоржам округаша ГIолла харжамаш до-ла ди хьаьалкьа кьаьа де-на кIезига ха йнсаца хана а хоржамаш хулача денал тIехьагIа доацаш а.

Хоржам округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш оттаду йан-бIа-стан хана, цIхьан мукьаца дийнахьа.

Общественни организациешкара СССР халкьа депута-тий харжамаш чакхдоах пар съездашка, конференциеша а цар юкьарсоюзни органини пленумашка хоржам округаша ГIолла харжамаш до-ла ди хьаьалкьа кьаьа де-на кIезига ха йнсаца хана а хоржамаш хулача денал тIехьагIа доацаш а.

Хоржам округашка ГIолла дола СССР халкьа депута-тий харжамаш оттаду йан-бIа-стан хана, цIхьан мукьаца дийнахь

